

Дага минус 100

разговор с Пол ван Остайн

Мария Калинова: Поводът за нашия разговор е юбилейната антология „DADA Minus 100“, която предстои да излезе на английски език в издателство „Z00S Extraordinary Press“. Сред нейните съставители е белгийският поет Пол ван Остайн. За първи път неговите стихове бяха представени преди пет години в „Литературен вестник“ (бр. 18, 18-24.05.2011). А на самото представяне в „Dada Cultural Bar“ Пол ван Остайн прочете свои все още непубликувани произведения. Ние доста се шокирахме от твоя перформанс тогава...

Пол ван Остайн: Да, скоро гледах записа от онази вечер, за съжаление, дойдоха много малко хора. А за мен това беше живо събитие, тъй като нямаше никакви очаквания, а разговорите след четенето бяха интересни...

ВБВ: По-късно се получи дълъг и интересен спор за концептуалната поезия, който така и не завършихме. Стана дума и за Нада Гордън [р. 1964], която казва, че цветята са природен редимейд. Цветята са „вече-готови“, те са не само подготвени, но завършени. Тогава какво изобщо е участието на поета в този „вече-готов“ свят?

Остайн: Повечето от нещата, с които се сблъскваме, са вече готови, вече завършени и това се преживява доста болезнено от хората. Те или трябва да свикнат да живеят в така готово-направения свят, или трябва да се разбунтуват, но горчивият ни опит от войните и кризите ни прави скептични и неуверени към бунтовете. В тази именно връзка гада ни е крайно нужно днес. Има страх, този страх непрекъснато трябва да се преодолява. Нека се изразя малко по-общо: природното е концептуално в предвотричен смисъл. Например ние се застояваме в мястото, което обитаваме, за което пишем, към което се стремим и като се застояваме, проникваме постепенно във „вече-готовото“. Така си живеем просто, а изкуството трябва да е продължение на живота, продължение именно в тази посока. Това се усеща дори когато човек се разхожда покрай руските бруклински нощни клубове или във вашите окаяни гета: културите не се смесват напълно никога, но се проникват постепенно една друга, това понякога е доста бавен и неусетен процес. Всеки си идва със своя редимейд (така е и с бежанците всъщност), всеки идва със своето естество, като си мисли, че само той е естествен, а другите са просто някаква си култура.

Камелия Спасова: А концептуалната поезия?

Остайн: Аз всъщност съм изключителен противник на тези непрестанни концептуализации и дори маниерност, които разкъсват съвременното изкуство и литературата. Даже определям себе си като *антиконцептуален автор*. Има нещо изкуствено-елитарно в самоизолацията на част от съвременната литература и това според мен ще завърши апокалиптично. Но искам да споделя нещо друго, което рядко се забелязва: част от по-общото движение по концептуализация в литературата има един невидим, странен и не толкова страничен ефект: професионализирането на литературата, академичите по творческо писане, схващането на процедурите по писане като производство. За да се случи това, трябва една предварителна концептуализация, не може без нея. Така че концептуалността не е просто затвореното писане, но и неговата противоположност - писането като производствена и социална машина.

Димитър Божков: Добре, но как тази антиконцептуалност се съчетава с вашия дадаистичен стил? Не се ли размиват малко тези понятия? Освен това нямате ли желание да се върнете към някакви отминали общности, да откриете старите следи вътре в себе си, някакви стари наноси? Особено след като гада е на 100 години, не е ли носталгично това честване днес?

Остайн: Е, разбира се, дадаизмът днес не може да пренебрегне традицията на концептуалните поетики, не виждам начин да забравим произведеното, така че към него неизбежно се връщаме. Не вярвам в пълната забрава, само в наивността. Особено впечателни за нас са творческите експерименти, които разкриват едновременно соматичните, когнитивните и символните основи на езика. Угарението, което поставят концептуалните поети върху медитацията, превода, стилистичната гъвкавост, синтетичността на медиите и говорещите машини, е особено важно за онова, което днес разбираме като съвременна поезия. Пак да повторя, не виждам как можем да забравим толкова лесно всичко това, можем само да се дистанцираме, но в това носталгия няма...

Юнуз М. Юнуз: Ние споделяме подобна позиция на всеобщност и историчност.

Остайн: Важни са и всички конкретни техники, въведени в поезията от концептуалистите, като ребуси, криптография, анаграми, хомофонични преводи, смесените текстови кодове и дори ограничаването на вербалната, усната архитектура на стиха. Това преместване от вербалното, от авторитета на гласа, към експресията на текстовото е нещо, което гада приветства, но нека да припомним най-известното:

гада винаги е било силно перформативно, грубо, с кръясци и тела. Онова, което обаче не мога да приема, е превръщането на изкуството в архив на знанието. Поетът бил знаещият. Тук не съм съгласен.

Мария: Това е основната ти теза и в предговора на юбилейната антология „DADA minus 100“. Казваш, че е време на сцената да се качи Глупакът. Че Глупакът е съвременното дада. Какво се крие зад тази фигура на Глупака - някакво отрицание на гения или предположението, че поетът говори от мястото на незнанието, от мястото на автентичността и природата? И доколко тези 100-тина поети на антологията биха казали, че са глупациите, които очакваме?

ВБВ: Това не е ли притеснително? Глупакът не е ли това, от което се оплакват непрекъснато всички и навсякъде?

Остайн: Няколко неща искам да кажа. Глупакът е нещо, което не може да се пренебрегва. Елитарното и пренебрежителното отношение има катастрофални социални и икономически последици, само се огледайте. Или вижте например „Общият език“ на Дебора Ричардс или още по-добре нейното „Наука и природа“; тя успява да излезе извън „продукцията на съзнателната индустрия“ на Ханс Хак [Hans Haacke], да се измъкне от автоматизма на съзнанието и това за мен е истински пробив. Освен това много от съвременната литература се обръща към автентичното, към неподправената истина, макар и все още някак плахо. Ние вече трябва да слезем от сцената. Докато го правим обаче, трябва да се погрижим да почистим тоалетните и екскрементите си, да изхвърлим боклуците си, да подредим архивите и да затворим някои страници. Казвам го буквално. „Трябва. Именно трябва“, както казва Зернер още през 20-те години.

Камелия Спасова: Чакайте, искате всъщност връщане към автентичното? Да не би да възкресяваме отново и отново споровете от XVII-XVIII век - като спора за наивното срещу сантименталното?

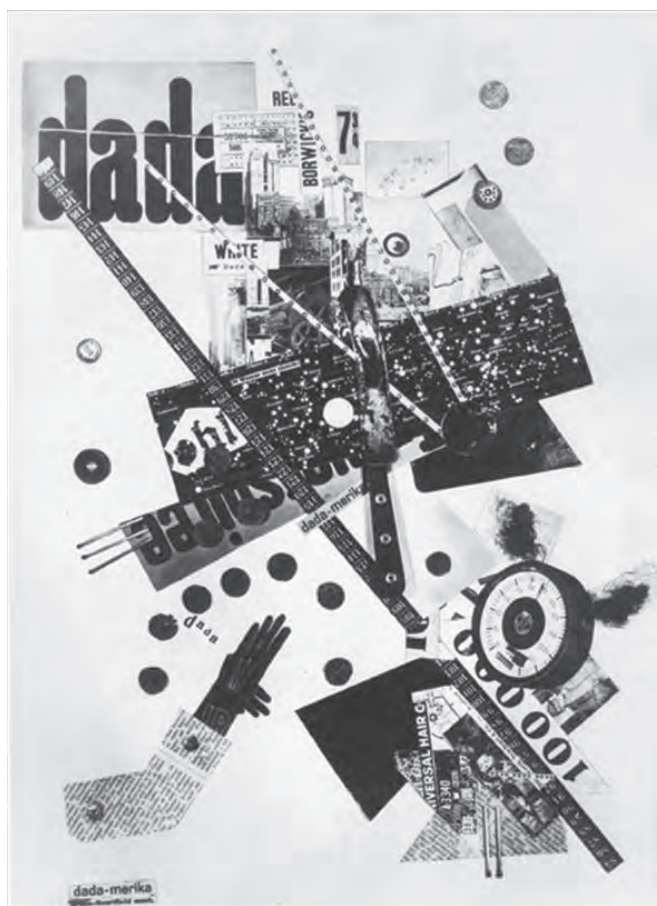
Остайн: А вие как се борите срещу живота? Пренебрегвате го? Как си обяснявате защо вулгарното продава и искате сега да го цензурирате ли?

Цензурирането на живота, цензурата на Глупака не води до това, което човек всъщност иска. Накрая получава страдание обратно върху себе си. Това не са добри практики и те непрекъснато се провалят. Колкото до сантиментализма, аз мисля, че може да се върнем още по назад - например *Das Narrenschiff* от 1494 на Брант или към *Гаргантюа и Пантагрюел* (но не само в гротескната си жанрова форма, а като съдържателен реализъм)...

ВБВ: Къде изобщо присъства обаче нашият социален и политически опит в тези общи тенденции? Източна Европа и още повече Балканите имат своя хибридна природа - защо изобщо не говорите за нея? Ние не сме ли вашето празно място?

Остайн: Разбира се, че сте. Вие представяте ли си паноптично, всеобщо зрение без никакви пропуски? Боз? Надали очаквате това от Запада или пък от Истока, или пък дори от бъдещето. Слепотата е част от виждането, нали вече говорихме за това, не можете да я премахнете нормативно или с лозунги. Например за бъдещето ние сме абсолютно невидими.

Камелия Спасова: Следходното се задава именно за да освети нашите „слепи петна“. И после следващо следходно. От тази гледна точка проблемът с

Пол ван Остайн на представянето на дадисткия брой на АВ, 21 май 2011 г. в DADA Cultural Bar

продължаването и стратегията за преработването на миналото не е ли в момента именно проблемът на литературата изобщо?

Остайн: Вижте, да оставим засега тези въпроси настрана. По-важно е друго: аз очаквам от вашата литература да каже за себе си, да оповести, че я има изобщо, точно както очаквам същото от фламандската. Недейте да мислите, че за нас е по-лесно. Депресията е всеобща, страхът също. Неосветеното се прояснява само с работа, а не с чакане. Не е ли например по-добре да превеждате българска литература или направо да пишете на английски език? В самозатварянето на малките литератури, каквато е и нашата фламандска литература, има нещо очарователно, но и нещо агски мъчително. Ние не знаем за вас, вие не знаете за нас, затова и се срещаме - всеки е редимейд за другия и именно това трябва да се промени, трябва да има разсъбличане. Съблечете се, недейте да стоите в тези сковани доспехи на езика, иначе за нас ще останете невидими. Да обобщим - природата е вече редимейд и като втора стъпка - природата трябва да се провали, да о-глу-не-е! Затова поетите в антологията се обединихме около заглавието „DADA minus 100“, за да подчертаем това изваждане и зануляване, което гада извършва в втора стъпка.

Димитър Божков: Тъй като вече няколко пъти засегнахме политически теми, а те остават неразгърнати, нека обрнем внимание, че в момента сякаш няма суверен в социален или поетичен план. Дали ще дойде някога суверенът изобщо?

Остайн: В очакване на какво сме? Знаете ли, понякога ме е срам от литературата. Този срам е страшно полезен, конструктивен, защото се чувствам уязвен, че сме толкова слаби и тихи, че издателствата, пазарът, индустрията, модният вкус определят нашите ценности. Суверенът няма да се върне, съжалявам. Псевдосуверенът може само да се създаде в общността на съвместната работа, но той, слава богу, е именно псевдо, може да бъде както създаден, така и разграден. Разбира се, не вярвам в никакво холистично и утопично човечество, но и цинизмът не е добра обективна преценка. Затова никога не съм бил циничен към съвместната работа, тя няма да изчезне. Природата и общността трябва да са съвместни, макар и несъизмерими и конфликтни.

Огнян Касабов: Има ли място днес реанпроприацията в изкуството? А експроприацията? Как изобщо можем да говорим за общност в условията на частна собственост?

Остайн: В условията на отсъствие на революционен субект новото левичарство е почти толкова досадно, колкото и тоталната доминация на капитала, която наблюдаваме днес, и която то с право критикува. Лявата философия и политическа теория до голяма степен излетяха високо в безвъздушното пространство и едва ли спекулациите им могат да бъдат разбрани от някой отвъд техните тесни параакадемични кръгове. И все пак, ако 1916 е годината на дада, то 1917 е годината на революцията.

Мария: Но тук няма революция, а и в хода на нашия разговор се потвърждават опасенията, че българската литература не е имала гада преди 100 години, но няма да има днес. Това оглуляване, за което говорите, е абсолютно невъзможно по нашите ширини.

Остайн: Напротив, вярвам в оглуляването на българската природа.

Пребеде от английски ВБВ
и ОГНЯН КАСАБОВ

11